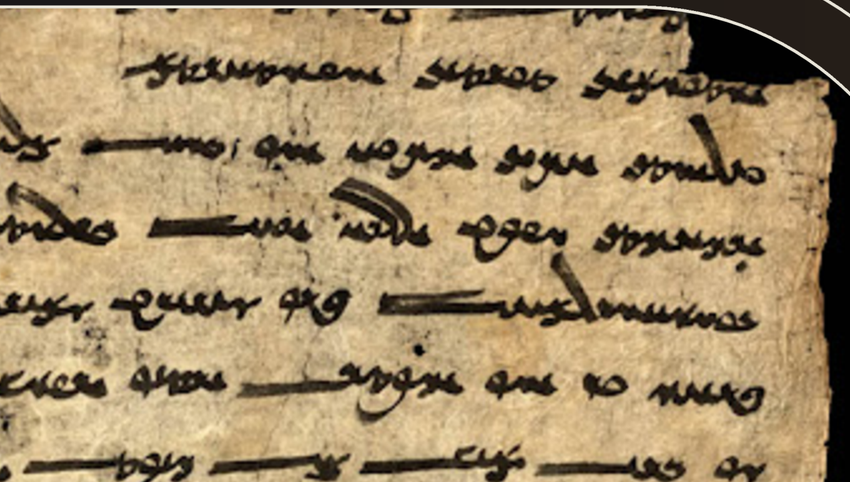
Avesto Ajdodlarimiz yaratgan ilk yozma tarixiy manba mavzu

01

- Avesto zardushtiylik dinining muqadas kitobidir. «Avesto» eramizdan oldingi VII asrning oxiri va VI asrning boshlarida yaratilgan. Uning qadimgi qismlari miloddan avvalgi 2000-1000 yillarga taalluqli, deb qaraladi. «Avesto»ning bizgacha yetib kelgan nusxalarida Eron shohi Kayxisrav va Turon shohi Franhrasyan (Afrosiyob) o’rtasidagi munosabatlar ifodasini topgan. Bunday tarixiy voqyelik miloddan avvalgi 620 – yillarga to’g’ri keladi.

Avesto (parfiyoncha: apastak – matn; ko‘pincha „Zend-Avesto“, ya’ni „tafsir qilingan matn“ deb ataladi) — jahon madaniyatining, jumladan, Markaziy Osiyo va Eron xalqlari tarixining qadimgi noyob yodgorligi; dinining Muqaddas kitoblari to‘plami.

Zardusht diniga amal qiluvchilarning muqaddas kitobi sifatida Yagona Tangriga topinish shu ta’limotdan boshlangan. Bu kitob tarkibi, ifoda uslubi va timsollar tizimi bilan adabiy manbalarga yaqin turadi. „Avesto“da tilga olingan joy nomlari (Varaxsha, Vaxsh)dan kelib chiqib, uning Amudaryo sohillarida yaratilgani aniqlangan. Shu asosda uning vatani Xorazmdir degan qarash mavjud

Qizig'i shundaki, uning yuzaga kelishida ulug' mutafakkir inson «Avesto» da ta'kidlanishicha Axura Mazdaning suyukli, imonli bandasi Zaratushtra muhim ro'l o'ynaydi. «Avesto» yaratilgan davr uchun bu g'oyalar qanchalik ilg'or bo'lsa, ular uch ming yil o'sha hozirga qadar ham o'z qadru himmatini to'qotmay kelmoqda. Ishonch bilan aytish mumkinki «Avesto» g'oyalari yuksak umumbashariyligi bilan ahamiyatga daxldordir.

Avesto“ oromiy va pahlaviy yozuvlari asosida yaratilgan maxsus alifboda dastlab to‘qqizta ho‘kiz terisiga yozilgan. Ilk nusxalari asosida sosoniylar (miloddan avvalgi IV-VIII-asr) davrida 21 kitob holida yig‘ilgan, bizgacha ularning chorak qismi (4 dan 1 qismi) yetib kelgan. Tiklangan matnga „Zand“ nomi bilan sharhlar bitilgan.

„Avesto“ to‘rt qismdan iborat:

- Yasna („Diniy marosimlar“),
- Yasht (ma’no jihatdan Yasnaga yaqin),
- Visparad („Barcha Ilohlar haqidagi kitob“),
- Vendidad („Yovuz ruhlarga qarshi qonunlar majmuasi“).

O‘zbekiston Respublikasi hukumatning qarori bilan 2001-yilda „Avesto“ning 2700-yilligi nishonlandi. „Avesto“ vatani Xorazmda bog‘ barpo qilindi, asarning o‘zbek tilidagi tarjimalari chop etildi, u haqida yangi tadqiqotlar yuzaga chiqdi.

U Avestoning eng qadimiy qismi «Gat» (xat – noma)ni ijod etgan. Avesto tarkibiga kirgan bilim, ma’lumotlar qariyib 2000 yil miloddan avval 3000 yillik ohirlari 2000 yillik boshlaridan to milodning boshlarigacha o’tgan davrda yuzaga kelib, avloddan-avlodga og’zaki ko’chirib olingan, uning ko’p qismi yo’qolgan, ettidan bir qismi saqlangan. Miloddan avvalgi 3 asrda Arshakiylar sulolasi davrida to’plangan.

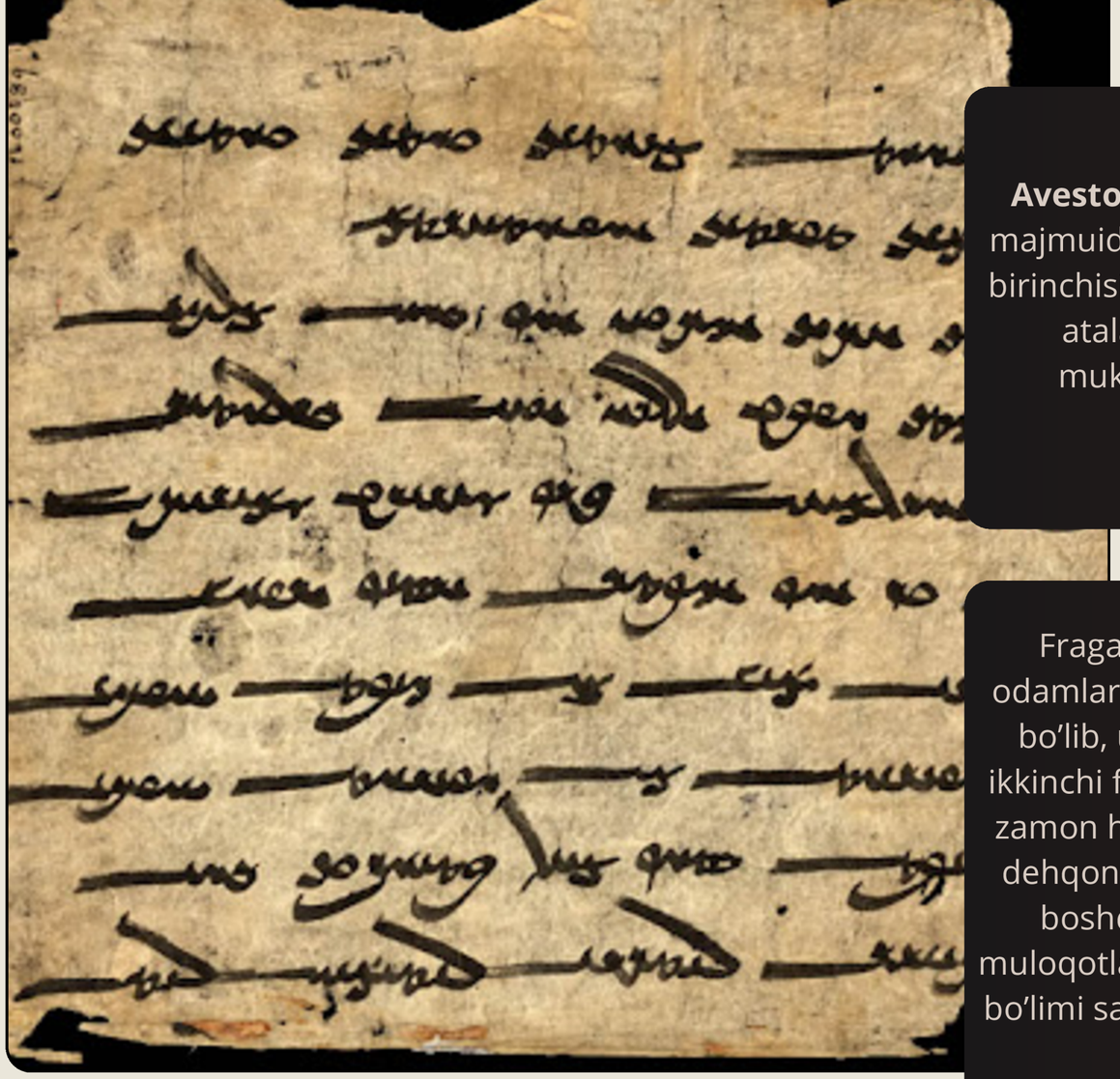
04

ozirgi dinshunoslikka xos bo’lgan Avestoning 6 asrlarda Eronda hukmronlik qilgan Sosoniylar sulolasi shohi Xisrav V hukmronligi davrida yozib tugatilgan, keyinchalik pahlaviy tiliga tarjima qilinib asosiy tekstiga ko’plab sharhlar berilgan. Bular «Zend» nomi bilan ma’lum

Problem 01

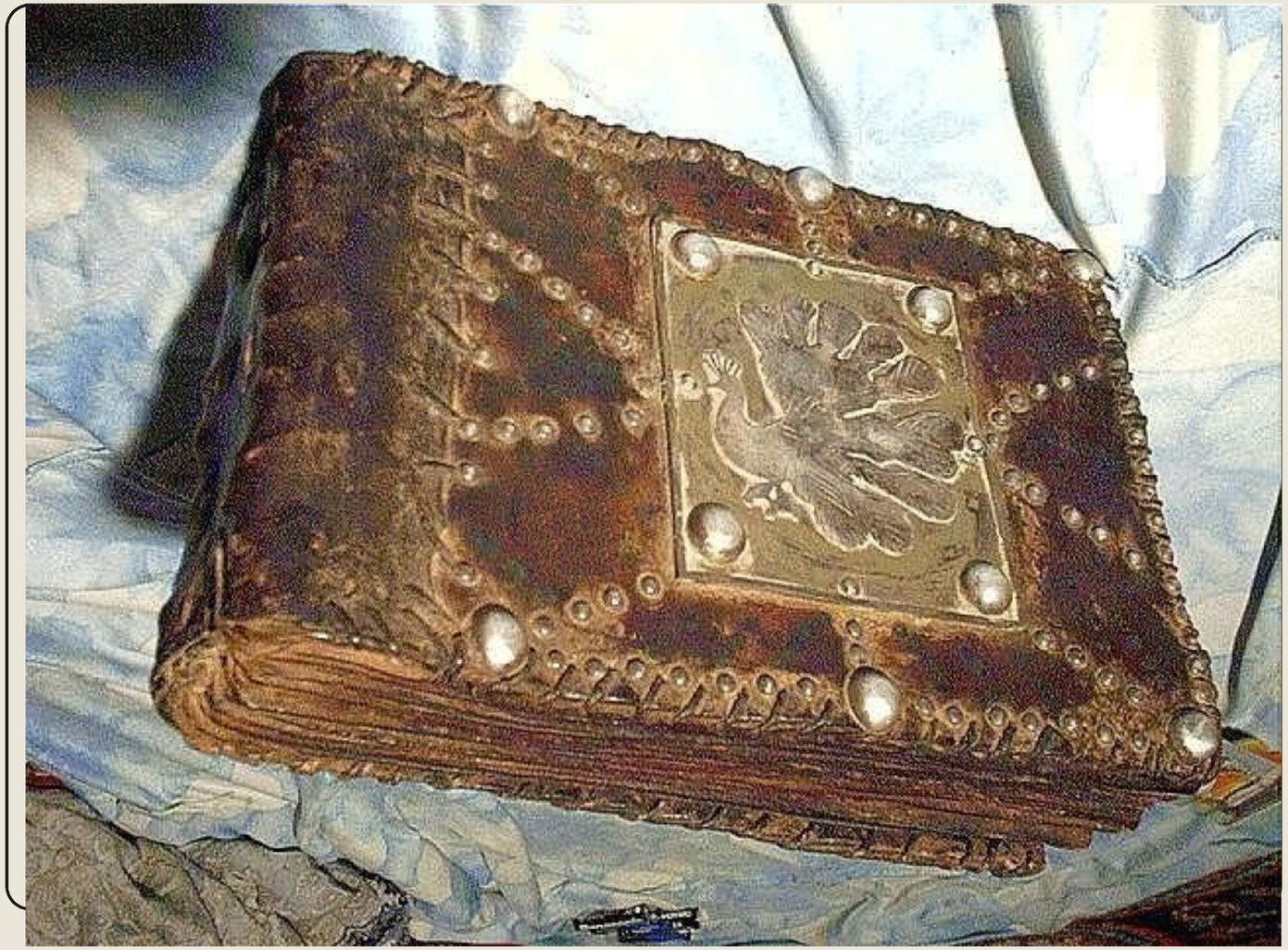
ulosa shuki, Avesto Zardushtiylikning muqaddas yozuvi hisoblangan, 2000 yil davomida yaratilgan 5 dan 3 qismi yo’qolib ketgan u yakka hudolikni targ’ib etgan, olovga sig’inmaslik, faqat uni asrash va e’zozlashni tavsiya etgan.

Avesto oldin 12 ming mol terisiga yozilib, xajmi g’oyat katta bo’lgani uchun undan foydalanish osonlashtirish niyatida «kichik avesto» yaratildi. (Beruniy

Avestoning tarkibiy qismlari. Avesto zardushtiylik muqaddas kitoblarining majmuidir. U – murakkab to’plam. Avestoning saqlanib qolgan to’rtta kitobidan birinchisining nomi «Videvdat» (vi-daevodatam – «Devlarga qarshi qonun») deb ataladi. Ushbu kitob Avestoning saqlanib qolgan kitoblari orasida eng mukammali hisoblanadi. U yigirma ikki bob bo’lib, boblari fragard deb nomlangan.

Fragardlarning ma’nosi, vazifasi, uslubiy tuzilishi turlicha: birinchi fragard – odamlar yashaydigan barcha yurtlarni Axura-Mazda qanday yaratgani to’g’risida bo’lib, ular orasida Xorazm, So’g’d, Marg’iyona, Baxdi (Balx) va boshqalar bor; ikkinchi fragardda Jamshid podsholigi – kasallik, o’lim, azob-uqubatlar bo’lmagan zamon haqida, ya’ni insoniyatning oltin asri haqida gap boradi; uchinchi fragard dehqonchilikning savobli sharofatlari va h.k. haqida. Shuningdek, Videvdatning boshqa fragardlaridan Zardusht bilan Axura-Mazdaning savol-javoblari va muloqotlari ham o’rin olgan. Ikkinchi kitob «Yasna» deb atalib, Avestoning e’tiborli bo’limi sanaladi. Yasna – yaz o’zagidan bo’lib, «sajda, topinch, namoz» ma’nolarini ifodalaydi. Yasna 72 bobdan iborat bo’lgan.

Avesto dingina emas, dunyoviy bilimlar, tarixiy voqealar, o’zi tarqalgan o’lkalar, elatlarning ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, madaniy va ma’naviy qarashlari, diniy e’tiqodlari, urf-odatlari haqidagi manbalardandir. Unda bayon etilgan asosiy g’oya diniy e’tiqodning ilk sodda bilimlari Zardusht nomli payg’ambar nomi bilan bog’langan.

Avesto zardushtiylikning asosiy manbasi va muqaddas kitobi hisoblanadi. U Apastak, Ovisto, Ovusto, Avesto, Avasto kabi shakllarda ham ishlatib kelingan. Avesto O’rta Osiyo, Eron, Ozarbayjon xalqlarining islomgacha davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, diniy qarashlari, olam to’g’risidagi tasavvurlari, urf-odatlari, ma’naviy madaniyatini o’rganishda muhim va yagona manbadir. Uning tarkibidagi materiallar qariyb ikki ming yil davomida vujudga kelib, avloddan-avlodga og’zaki tarzda uzatilib kelingan. Zardushtiylik dini rasmiy tus olguniga qadar Avestoning bo’laklari Turon va Eron zamini xalqlari orasida tarqalgan.

08

Conclusion 02

bo‘yicha Zoroastr ma'nosini beradi. (mil. av. taxminan 618, Xorazm — mil.av. 554, Balx)— zardushtiylik asoschisi; Movarounnahr, Xuroson va Eron xalqlarining birinchi voizi, shoir, din peshvosi; payg‘ambar. 3. Spitama urug‘ining raisi Purushasp xonadonida tug‘ilgan. Onasining nomi Dug‘dova. 3. 15 yoshgacha zamonasining donishmandi Barzin Kuras qo‘lida diniy qonunlar, tabiatshunoslik, voizlik, kalomi badi’ fanlari bo‘yicha ta’lim oladi, harbiy xunarlarni egallaydi.

Ushbu – Axura-Mazdaning Zardusht orqali yuborilgan ilohiy xabarlari deb hisoblangan bo’laklar turli diniy duolar, madhiyalar sifatida yig’ila boshlangan. Bular Zardushtning o’limidan keyin kitob holida jamlangan va «Avesto» – «O’rnatilgan, qat’iy qilib belgilangan qonun-qoidalar» deb nom olgan. Bu qadimiy yozma manba bizgacha to’liq holda etib kelmagan. Avesto haqida Abu Rayhon Beruniy (v. 1048 y.) shunday yozadi: «Yilnoma kitoblarida bunday deyilgan: podshoh Doro ibn Doro xazinasida [Avestoning] 12 ming qoramol terisiga tillo bilan bitilgan bir nusxasi bor edi. Iskandar otashxonalarni vayron qilib, ularda xizmat etuvchilarni o’ldirgan vaqtda uni kuydirib yubordi.

e'tibor uchun tashakkur

Presented by Larana Group